

Forum for Kommunal Planlegging (FKP)

INFORMASJONSFOLDER FRA KS, FKP OG RA

Kulturminner og kulturmiljøer i kommunen

Med denne folderen ønsker vi å synliggjøre ulike planmessige grep for forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer gjennom kommunal planlegging. Hovedbudskapet er at de ulike temaene må forankres i kommunens plansystem.

EINSTADBØVOLL GARD / FOTO: SVEIO KOMMUNE

1 Hvorfor trenger kommunen kulturminneplanlegging?

Kommunen har ansvaret for verneverdige kulturminner. En god arbeidsprosess i planleggingen kan styrke kommunens politiske, strategiske og operative rolle på kulturminnefeltet. Dette bidrar til å forankre arbeidet med kulturminner. Ansvaret i kommunen ivaretas av flere sektorer og med ulike virkemidler:

- > Plan- og byggesak ivaretar kulturminnehensyn gjennom plan- og bygningsloven
- > Landbruksavdelingen fordeler SMIL – midler til viktige kulturminner i landbruket
- > Brannvesenet sikrer viktige kulturhistoriske objekter
- > Skoler bruker kulturminner i undervisningen
- > Næringslivet og kommunen bruker kulturminner til å profilere seg og trekke til seg besøkende
- > Kulturminner gir gode friluftslivsopplevelser og bedre folkehelse

«Nasjonale forventninger til regional og lokal planlegging» (vedtatt 12.6.2016) fastslår at kommunene har hovedansvaret for å identifisere, verdsette og forvalte verneverdige kulturminner i tråd med nasjonale mål (s. 14). Mange kommuner har gode oversikter, har god kompetanse, og organiserer og iverksetter tiltak på kulturminnefeltet. Likevel kan det være nyttig å se feltet samlet; og prioritere og integrere det med kommunens øvrige virksomhet. Til dette er kommunens areal- og samfunnsplanlegging nyttige verktøy for å få fram kunnskap, bygge kompetanse og utvikle mål og strategier for feltet.

2

Hva er hensikten med kulturminneplanlegging?

- > Økt kunnskap og oversikt over kulturminnene
- > Samordne og prioritere kommunens arbeid på feltet
- > Gi grunnlag for tilskudds- og økonomiforvaltning
- > Mer effektiv plan- og byggesaksbehandling
- > Prioritering av objekter og områder for bevaring og bruk
- > Gi retningslinjer og kartfesting i kommuneplanens arealdel

Gjennom kulturminneplanlegging vil kommunen få økt kunnskap om lokalhistoriske forhold og hvorfor og hvordan de ulike kulturminnene kan brukes og tas vare på. Når innbyggerne blir kjent med egen historie og formidler denne til andre, skapes det merverdi. Kulturminner, materielle som immaterielle, er fellesgoder og ressurser i den lokale samfunnsutviklingen. De er kilde til kunnskap og opplevelser, gi grunnlag for verdiskaping, og styrking av lokal egenart og fellesskap.

Formidling av kulturminner er med på å øke interessen for lokalhistorien og attraktiviteten til kommunen. Gjennom reiseliv og andre næringer kan man legge til rette for verdiskaping basert på kulturarven. Dette bidrar til merkevarebygging og styrking av lokalt særpreg som ramme rundt ulike aktiviteter, som fritids- og kulturarrangementer og reiselivsattraksjoner.

Kommunen vil gjennom planprosessen bestemme hva som er viktige lokale kulturminner. I tillegg kan kulturminner av nasjonal eller vesentlig regional betydning synliggjøres, og tiltak for bruk og vern av disse inngå i handlingsdelen i planen.

En politisk vedtatt plan som omhandler kulturminner vil gi føringer for hvordan hensynet til kulturminner og kulturmiljøer skal ivaretas i kommuneplanens arealdel. For eksempel gjennom bruk av arealformål, bestemmelser og hensynssoner. I kommunens øvrige virksomhet kan den legge føringer for byggesak, eiendomsforvaltning, skole og undervisning, næring, samferdsel med mer. Et solid kunnskapsgrunnlag og politisk forankring kan føre til besparelser i saksbehandlingen innen plan- og byggesaksforvaltning.

En vedtatt plan vil gi forutsigbarhet for eiere og andre sektorer på kulturminneområdet. Planen gir også grunnlag for en aktiv tilskudds- og økonomiforvaltning, og eiere får bedre mulighet for hjelp og støtte til bruk og vedlikehold av kulturminnene.

Kulturminner som er med i kommunal plan blir prioritert ved tildeling av midler fra Kulturminnefondet. Kommunen kan vedta at kulturminner som er valgt ut kan gi grunnlag for fritak for eiendomsskatt og bruke planen aktivt ved tildeling av for eksempel landbruksmidler (som SMIL).

RISØR / FOTO: GURI DAHL

3 Få en oversikt over kulturminner og kulturmiljøer

De aller fleste verneverdige kulturminnene er allerede kjent. Utfordringen er i mange tilfeller å sammenstille og prioritere kjent informasjon om kulturminnene i kommunen.

Det kan være behov for supplerende kunnskap, ev. nyregistrering, av enkelte kulturminnetyper som kan være viktig for kommunens historie, eksempelvis krigsminner eller kulturminner knyttet til nasjonale minoriteter. Nyregistrering kan med fordel inngå i handlingsdelen til planen.

Fylkeskommunen har en viktig veiledningsrolle overfor kommunene i arbeidet med planen – både planfaglig og kulturminnefaglig. Museer, frivillige organisasjoner og andre kompetansemiljøer sitter inne med verdifull kunnskap om viktige kulturminner og kulturmiljøer, og kan gi innspill til kommunen om hvordan hensynet til kulturarven best kan ivaretas.

Ulike sektorer i kommunen som for eksempel plan, landbruk, næring, folkehelse og kultur er det også naturlig å involvere.

Sitat fra kommune som er ferdig med plan

Ellen Tveit i Sveio kommune seier at det viktigaste med kulturminneplanen er at dei no har fått eit skikkeleg grunnlag for vurderingane dei skal gjere i kommunen, og for auka kunnskap og interesse blant innbyggjarane.

– Om me ikkje sjølve tek vare på den lokale historia, vil ingen andre gjere det, seier Ellen Tveit.

FOTO: MARIT PERSEN LIKNES

4

Ulike plantilnæringer: hvilken plan passer for vår kommune?

Valg av plantype og behov for rullering av planer skal vurderes i kommunens planstrategi. Det er kun gjennom bestemmelser i arealplaner (kommuneplanens arealdel eller reguleringsplaner) at planen blir juridisk bindende. Planer som skal utarbeides etter plan- og bygningsloven følger lovens medvirknings- og prosesskrav. Det er tre plantyper som kan egne seg for kommunen når det skal utarbeides plan som omhandler kulturminner.

Tema i kommuneplanen

Kommunenes kulturminnepolitikk kan nedfelles i kommuneplanens samfunnsdel som et eget kapittel med mål og strategier, og kan knyttes til samfunnsdelens arealstrategi og koples opp mot andre mål innenfor for eksempel reiseliv, næringsutvikling, folkehelse og friluftsliv.

Kommuneplanens samfunnsdel skal ha en handlingsdel med tiltak for å gjennomføre samfunnsdelen for de nærmeste fire år eller mer (jf. plan- og bygningsloven § 11.1). Handlingsdelen skal oppdateres årlig i forbindelse med kommunens økonomiplan.

Arealdelen

I tillegg til alle fredete kulturminner bør de øvrige kulturminnene som kommunene prioriterer avsettes med hensynssoner i arealdelen. Kommunen kan lage generelle bestemmelser til de prioriterte kulturminnene som ivaretar kulturminneinteressene. Se Riksantikvarens veileder. www.riksantikvaren.no/Tema/Arealplanlegging

Kommunedelplan for kulturminner

Kulturminner og kulturmiljøer kan være tema for en egen kommunedelplan utarbeidet etter plan- og bygningslovens regler. Gjennom arbeidet med planen velger kommunen ut verneverdige kulturminner og kulturmiljøer, samt prioriterer virkemidler og tiltak for disse. Planen skal ha en handlingsdel med tiltak som revideres årlig og koples til kommunens økonomiplan (jf. plan- og bygningsloven § 11.2).

Temaplan

En kulturminneplan kan også vedtas som en temaplan uten å følge alle saksbehandlingsreglene i plan- og bygningsloven, for eksempel kravet til planprogram. Medvirkning og politisk forankring av arbeidet er likevel viktig.

Hva gjør Riksantikvaren?

Gir midler til kommuner som ønsker å utarbeide plan

/

Stiller ikke krav til plantype, men krav til politisk forankring (oppstart og vedtak)

/

Bidrar med kunnskaps- og erfaringsutveksling i nettverk og på nettsider
www.ra.no/kik

5 Samarbeid, medvirkning og involvering

Lokal medvirkning er viktig i arbeidet med kulturminneplanlegging. Befolkningen har ofte mye kunnskap om kulturminnene og bør få anledning til å bidra i arbeidet med å identifisere, verdisette og prioritere kulturminneverdiene. Gjennom involvering av kommunens innbyggere, politikere, eiere, interesseorganisasjoner, næringsliv og øvrig forvaltning vil planen forankres hos de ulike aktørene. Dette kan for eksempel gjøres på folkemøter, kulturminnekvelder og involvering av lokale ressurspersoner som man finner blant annet i historielag og andre frivillige organisasjoner.

GRÜNELØKKA | OSLO / FOTO: SANDER FOSSVOLD KOLSTAD

Hva er et (kommunalt) verneverdig kulturminne?

I regjeringens «Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging» (vedtatt ved Kgl. Res. 12. juni 2015) heter det at:

«Kommunene har hovedansvaret for å identifisere, verdsette og forvalte verneverdige kulturminner i tråd med nasjonale mål.» og at: «Fylkeskommunene og kommunene identifiserer viktige [...] kulturminner og kulturmiljøer, og ivaretar disse i regionale og kommunale planer.»

Riksantikvarens Ordforklaringer sier:

«Et verneverdig eller bevaringsverdig kulturminne er et kulturminne som har gjennomgått en kulturhistorisk vurdering og er identifisert som verneverdig.»

Kommunalt verneverdig kulturminner er:

«Kulturminner som kommunene har identifisert som verneverdige, og som kommunene gjennom politisk vedtak har bestemt at skal søkes bevart.»

Se også www.miljokommune.no

Postadresse: KS
Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo
Besøksadresse: Haakon VII's gt. 9, 0161 Oslo

Telefon: 24 13 26 00
ks@ks.no
www.ks.no

Postadresse: RIKSANTIKVAREN
Postboks 8196 Dep. N-0034 Oslo
Besøksadresse: Dronningens gate 13, Oslo

Telefon: 22 94 04 00
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no